

Ke 140 výročí úmrtí prof. Řehoře Volného aneb proč je Volný ve svém rodném městě tak neznámý

Igor Jalůvka

3. května 1871 zemřel v rajhradském klášteře profesor Tomáš Řehoř Volný, **druhý nejvýznamnější příborský rodák**. Toto výročí bylo na stránkách Měsíčníku naprosto opomenuto, nerad bych řekl ignorováno. Je sice pravda, že po smrti Luboše Loukotky, který podobná výročí už z postu kronikáře města sledoval, lze očekávat určitý kvalitativní propad na stránkách Měsíčníku, ale pozvolný úpadek a jistá regrese začala uvnitř jednotlivých čísel projevovat už dávno. Proč lidi, kteří se permanentně zabývají historií města na stránkách Měsíčníku (a někteří paradoxně ani nejsou příborskými rodáky), lze spočítat na prstech jedné ruky?

Tím samozřejmě nemám na mysli mladší generaci nadšenců, které svým zapálením pro historii města Luboš ovlivnil. Vždyť před sto lety lékárník Ferdinand Pokorný a koneckonců ani Luboš Loukotka nebyli „profesionálními“ historiky. Byli to ale doslova renesanční lidé. A ta „renesance“ dnes chybí. Mám tím na mysli tzv. lidi „od fochu“ – historiky, pracovníky památkové péče, muzejní pracovníky, novináře a redaktory, pracovníky v kultuře a osvětě, ředitele a vedoucí různých institucí, ředitele škol, učitele dějepisu, zeměpisu, občanské výchovy, přírodopisu či ostatní učitele. Ti všichni – a samozřejmě nejen ti - by mohli nejen k historii Příbora, ale i o jeho životě dost co říci. Někteří z nich čas od času vydávají knihy, publikují v odborném tisku, jezdí na konference či pořádají výstavy, ale jejich výstupy na stránkách Měsíčníku – tedy periodika určeného občanům města - moc nevidíme. Vždyť Měsíčník města Příbora je „otevřené“ periodikum. Kdokoli může cokoli (rozumného) publikovat. Všichni tito „lidé od fochu“ v Příboře nebo v jeho blízkém okolí žijí. Není jich až tak málo. Někdy to vypadá, jako by své povolání neměli svým koníčkem.

Mám tím na mysli i některé „nudící se“ penzisty, kteří pečlivě články v Měsíčníku pročítají a netají se pak jejich kritikou. Čas od času se od nich ke mně donese, že například to a tamto bylo v Příboře jinak, než jsem napsal, anebo že ten či onen bydlel v Příboře jinde. Ale na papír své závěry nedají, přitom by byly důležitým střípkem k poznání souhrnné historie města. Proč pán, který má dost co říci k událostem roku 1968 v Mošnově a Příboře, čekal se svým zajímavým článkem celých 21 let od pádu Husákova režimu a rozčiluje se, proč to neudělal „nějaký pisálek“ už dříve? - Udělal. Sice mi bylo roku 1968 pouhých 7 let (jsou tu jistě povolanější), ale v srpnu a září 2003 mi v Měsíčníku vycházel na pokračování článek o událostech roku 1968 v Příboře, v říjnu a listopadu 2003 pak o událostech roku 1938.

Od učitelek (a učitelů) příborských základních škol (kteří zpravidla neopomenou předřadit před jméno svůj akademický titul *Mgr.*) bych zase osobně očekával duchaplnější články než takové, že se děti té či oné třídy té či oné školy zúčastnily toho či onoho zájezdu nebo že postoupily v té či oné soutěži a získaly to či ono místo, o profesorech Masarykova gymnázia ani nemluvě. Jejich výstupy jsou v Měsíčníku naprosto nulové – jako by tu žádné gymnázium ani nebylo. Vždyť vlastivědní pracovníci jako býval svého

času Kramoliš, Otáhal, Nehýbl, Strakoš, Hrnčárek, Busek, Loukotka a spousta dalších byli právě učitelé. Jistě – dnes je ve školství situace poněkud odlišná. Na základních školách učí především ženy a pokud od nich budeme chtít zabývat se vlastivědou, rozhodně to zvládnou, pokud jim tolerantní manželé vypomohou s praním, žehlením, nakupováním a dalšími domácími pracemi.

Ale – co můžeme čekat dnes? Vždyť k napsání takového článku musí být jednak čas, jednak nálada – tedy inspirace, která se musí zrodit někde uvnitř člověka. Pro peníze to neděláme. Za to žádné nejsou. Položme si ale otázku: jaká asi bude pohoda pro takovou tvorbu pracujících v ovzduší této společnosti, jakési pseudodemokracie, která vystřídala předešlou politickou šikanu pracujícího nesmírnou šikanou ekonomickou, kdy sice nejsou fronty před Tuzexem, zato jsou fronty před úřadem práce? V jaké pohodě se asi píše v době, kdy jsou pracující (jejichž odchod do penze je někde v mlhách) vystaveni vykořisťování a pohrdání ze strany managementu a často jednoduchých a ukřižovaných vedoucích, záměrně vybíraných šéfy soukromých firem, kdy mezilidské vztahy se dostaly až na samé dno jako nikdy dřív, kdy jsou opravdu schopní zaměstnanci vystaveni „bonzování“ ze strany svých jednodušších spolupracovníků ve snaze „vylít“ je z práce, kdy vyhrožování v zaměstnání je na denním pořádku, kdy pracující zatíženi abnormálně vysokými daněmi pobírají směšně malou mzdu, kdy společnost na první místo v ceníku hodnot postavila peníze, kdy jsou občané vystaveni diletantismu, neschopnosti, nepředstavitelné aroganci a lhaní ze strany ministerských úředníků či poslanců, kdy je všem všechno jedno a společností vládne osobní egoismus? To nejsou obyčejné fráze, to je pravda. Nedávno jsem viděl v televizi reportáž, kdy jeden z mála dnes již žijících veteránů protifašistického odboje prohlásil, že kdyby se za okupace dověděl, jak nespravedlivá doba za necelých sedmdesát let v Republice nastane, na nějaký odboj by se za války „vykašlal“ a nechal by Němce, ať si tu dělají, co chtějí ... Ale ani za okupace lidé neztratili chuť psát. Jistěže ne politické, ale zajímavé vlastivědné, národopisné a historické články nadále vycházely v oblastních vlastivědných periodikách jako *Kravařsko*, *Naše Valašsko* či *Záhorská kronika*. Jejich autoři tak posilovali národního ducha obyvatel v těžké době okupace. Zato v dnešní době všeobecné apatie a konzumního individualismu je všechno jinak. Lidé ztratili chuť cokoli tvořit, „zhnuseni“ realitou, kterou jsem popsal o něco výše.

Ale vraťme se k Řehoři Volnému. Pokud si čtenář myslí, že jsem „se vybrečel“ a s kritikou jsem skončil, mýlí se. Od kritiky obecné se zaměřím na kritiku konkrétní. Samozřejmě jsem nezapomněl, jaký je název mého článku. A o to právě jde. Navážu tedy na jeho druhou větu, že výročí úmrtí Řehoře Volného (3. května 1871) bylo na stránkách Měsíčníku naprosto opomenuto. Opomenuto, na rozdíl od výročí založení Sboru dobrovolných hasičů v Příboře, shodou okolností ve stejném roce. Těm byla věnována zasloužená pozornost v posledních číslech, v jednom z nich dokonce na zvláštní dvojstraně a na křídovém papíře. Rozhodně si to po právu zaslouží. Kromě svého poslání se hasiči výraznou měrou podílejí i na kulturním životě obce. Nic proti nim. Sám jsem před deseti lety absolvoval velice náročný výcvik v Armádním výcvikovém středisku požární ochrany v Dašicích u Pardubic a souhlasím s názorem, že povolání hasiče je nejnebezpečnějším povoláním v míru. Ale - co je moc, to je příliš. Hasičské spolky

totiž vznikaly ve druhé polovině 19. století v mnoha městech a městečkách Rakousko-Uherska a dovolím si tvrdit (a dokumentuje to i článek mé kolegyně Ireny Nedomové), že namnoze tak tomu bylo na popud shora, jak už to v centralisticky koncipované habsburské monarchii bývávalo.

Avšak Řehoř Volný byl jen jeden a alespoň vzpomenout výročí jeho smrti bychom rozhodně měli. Roku 1868 byl jmenován čestným příborským občanem. **Profesor Tomáš Řehoř Volný je nesporně druhým nejvýznamnějším příborským rodákem, ihned po Sigmundu Freudovi.** V tom se mnou před šesti lety, když jsem připravoval do Měsíčníku článek o jeho díle, bezesporu souhlasil i Luboš Loukotka. Jistěže, Sigmund Freud má světový věhlas a jeho dílo se stalo v prvních desetiletích 20. století základem moderní psychoanalýzy, zatímco Řehoř Volný patřil („jen“) mezi přední moravské historiky 19. století. Už ono adjektivum „moravské“ o něčem svědčí. Nikdy mi „nešlo na rozum“, proč stejnojmenná řeka a kraj v Srbsku – Morava, ke všemu území o rozloze asi osmkrát menší než Morava naše, je přece jen známější u evropských národů, včetně národů slovanských (snad až na Poláky).

Druhý nejvýznamnější rodák ale v Příboře neznamená to co „druhý nejslavnější“. Abych to vysvětlil, dovolím si tvrdit, že naprostá většina dnešních občanů města ještě dnes neví, čím se Řehoř Volný zabýval, co bylo náplní jeho díla (jestliže se mýlím, tak je to jediné dobře a nechť mi čtenáři odpustí). Nikterak tuto situaci nezměnil ani můj článek ze srpna 2005, přibližující dílo Volného. Ohledně povědomí o osobnosti a díle Sigmunda Freuda se situace v porovnání s tou před rokem 1989 dosti změnila. Dnes se již těžko může zopakovat fraška jako někdy v polovině 70. let 20. století, kdy skupince Němců či Rakušanů, snažících se na náměstí od postávajících „příslušníků VB“ zjistit, kde je ve městě Freudův rodný dům, bylo řečeno, že „tu žádného Freuda neznají“. V současnosti jsme svědky spíše opačné situace – nahlédneme-li do „posametovorevolučních“ Měsíčníků, je v nich jaksi „přefreudováno“. Jisté „štěstí“ měl Sigmund Freud, že výročí jeho smrti (1939) padlo na obrodné roky 1968-69, kdy se mu v severním křídle městského muzea zřídila pamětní síň a naproti lékárny postavil žulový monument. Nastupující bolševická „normalizace“ však záhy bagatelizovala památku na Freuda a onen monument urbanisticky vysloveně zesměšnila necitlivým „přilepením“ k obří samoobsluze „zetce“, která byla jakousi náhradou za zrušené obchody na náměstí, již nově pojmenovaném po diktátoru a vrahu Stalinovi. (Když už jsme u toho, ono náměstí již neslo jména jako Hitlerplatz, Stalinovo a konečně S. Freuda. Stalin nechal lidi zabíjet, Freud je léčil. Jsem přesvědčen o tom, že Freudovo jméno si náměstí zaslouží nejvíce. Stalinovi nejsme nic dlužni. Stalin druhou světovou válku nevyhrál. Vyhrálo ji nesmírné hrdinství prostých ruských vojáků.)

Povědomí příborských občanů o životě a díle Řehoře Volného se však nezměnilo ani v obrodných letech, ani po pádu Husákovy režimu. Jak jsem již napsal, je nulové a dost mu ještě dlužíme. Nikoli však po odborné stránce, tam je a byl doceněn již za svého života, nýbrž z pohledu nás Příboráků. Dovolím si tvrdit, že co se týče Řehoře Volného, je situace ještě horší než „osvěta“ Freuda před nějakými 30-35 lety:

- Jinak by se nemohlo stát, že v letošním červencovém čísle Měsíčníku mi v procesu přípravy tisku článku jakýsi „neznaboh“ „opraví“ v podnadpisu slovní spojení „... v souvislosti s Volného

názorem“ na „volný názor“. (Jistěže jsem mohl namísto tohoto archaismu raději napsat modernější „...v souvislosti s názorem Volného“, přesto všechno ale jméno Volný nikoho „netrkne“.)

- Jinak by se nemohlo stát, že mi v souvislosti s mým předchozím článkem o Řehoři Volném, který vyšel v srpnu 2005, sdělila jedna známá příborská vysokoškolsky vzdělaná osoba, že Řehoř Volný byl topografem a *kreslil mapy*. – Tehdy mě napadla provokativní recesní námitka: „Nemáte pravdu – byl *typografem*, psal na stroji!“
- Jinak by se nemohlo stát, že právě tento článek, respektive jeho nadpis *Učený člen benediktinského opatství v Rajhradě (O díle profesora Řehoře Volného)* vyšel v Měsíčníku tak malým písmem, že jsem si na jeho přečtení téměř musel vzít lupu, zatímco na protější dvojstraně byla jakási upoutávka na kulturní akci, psaná desetkrát většími písmeny než název článku mého, přestože plakáty s reklamou na tuto akci visely ve městě na každém rohu. Tomu jsme říkali *degradace článku*, když jsem před patnácti lety pracoval v Praze v redakci teoretického časopisu.
- Jinak by se nemohlo stát, že památník Řehoři Volnému u nádraží býval před více než šesti lety tak ostudně zarostlý keří, že byla vidět jen pouhá špička. Vzpomínám si, že když jsem na to tehdy upozorňoval v kanceláři odboru životního prostředí, snažila se mě jakási neochotná úřednice poslat (možná původně jinam) za ředitelem technických služeb. Naštěstí jsem se nedal: občan města má k tomu jinou instituci. Pro návrhy, náměty a stížnosti občanů je tu městský úřad a zmíněné úřednici jsem musel její kompetence trapně připomenout.
- Jinak by se nemohlo stát, že se tehdejší předseda památkové komise v souvislosti s mým návrhem na (znovu)přemístění sochy Volného od nádraží opět před kostel sv. Valentina (kde památník před rokem 1945 stával) zeptá, „...kolikrát že ještě chceme ty sochy přemísťovat ...“. Zřejmě tento pán reagoval na přemístění památníků Masaryka a Freuda o několik desítek metrů a na vhodnější místo v devadesátých letech, jež měl ještě v živé paměti. Ale právě v této době, kdy padly ideologické zábrany bolševických poseroutků, má přemístění i poslední sochy z trojice osobností svůj význam. Jeho pragmatický výrok tak svědčí o nepochopení celého života a díla Řehoře Volného! Nepochopení toho, že profesor Volný jako kněz a historik nesporně ke klášteru a kostelu sv. Valentina patří, protože na piaristickém gymnáziu počátkem 19. století studoval, tak jako busta TGM patří před gymnázium, kde měl profesor roku 1907 přednášky v rámci své předvolební cesty, či Sigmund Freud hledící na Zámečnickou uličku, v níž se roku 1856 narodil a prožil v ní první tři roky svého života. (Setkal jsem se s názorem, že Freud s Příborem vcelku moc společného nemá, že *první tři roky života je tak krátká doba, na kterou si pamatovat ani mnoho nemohl*. Není to pravda. První tři roky je velice důležitá doba pro formování lidské osobnosti. Náhodou jsem mluvil s jedním občanem Příbora, který ve Vídni navštívil Freudovo muzeum. Celá koncepce muzea, tak jak byla ve Vídni sestavena, v něm vyvolávala tak silný vjem našeho Příbora, že mu to vehnalo slzy do očí.)

Trojúhelník památníků Masaryk – Freud – Volný mezi gymnáziem, radnicí a klášterem by zde byl na místě. Památník Volnému byl právě z důvodu pohřbívání sovětských vojáků padlých při osvobození Příbora tehdy přemístěn na nábřeží před nádraží, ale dnes již nic nebrání zpětnému přemístění, protože těla rudoarmějců původně pohřbená u kostela byla již dávno převezena na ústřední hřbitov ve Frýdku-Místku.

Odpověď na to, **proč je Volný ve svém rodném městě tak neznámý**, je vcelku pochopitelná: tak jako S. Freud, i Volný byl vědec. Vyznat se ve vědě, zajímat se o vědu, tedy o konkrétní vědní obor jako koníček, je v současné době vyčerpávající. Vždyť všichni velmi dobře víme, že nikdy v historii nebyl člověk v práci vystaven psychické a fyzické zátěži jako v dnešní době, to navzdory všem těm moderním život usnadňujícím vynálezům. Proto se ptám: kolik vůbec vědců - dejme tomu českých historiků – je schopen běžný občan vyjmenovat? Věřím tomu, že velice, velice málo. Zato současných celebrit kulturní branže zná celé mraky včetně toho, za kolik si pořídili náušnice nebo luxusní vůz, s kolika partnery se rozešli, či co mají vytetováno na zádi spodní části těla.

V tomto článku již nebudu opakovat věty, které jsem v Měsíčníku napsal o profesoru Volném před pěti lety. Pouze jednu: **Volný byl skutečně topografem, ale v jeho případě ve významu místopisec. Neběhal tedy s tyčí a nezaměřoval parcely. Zpracoval souhrn moravské a slezské vlastivědy, tj. zabýval se historií jednotlivých panství, kulturními a církevními památkami - v podstatě místopisnou historizující a církevní statistikou. Kromě toho byl profesorem brněnské filozofie.** (Tyto filozofické ústavy - jako v Jiráskově Filozofské historii - byly školy vyššího typu než gymnázia; z filozofie se pak odcházelo přímo na univerzitu.) **Volného literární přínos byl nesmírný. Z jeho prací vycházeli ve druhé polovině 19. století i později historikové Moravy z okruhu Matice moravské a vlastivědní pracovníci. Volného svazky zachycují památky Moravy a rakouského Slezska první poloviny 19. století s takovou přesností, jak například Langweilův papírový model Prahy zobrazuje přesnou kopii staré Prahy ve stejné době. Jeho dílo patří nesporně do národního obrození. A že bylo psáno německy? Vždyť Dobrovský psal také německy. Vědecké dílo psané prvním zemským jazykem mělo širší působnost v rámci vědeckých ústavů a vědeckých knihoven mnohonárodnostní habsburské monarchie než jazykem druhým. (Můj dědeček, narozený roku 1890, měl na měšťance v Ledči nad Sázavou známky z 1. zemského jazyka - němčiny a 2. zemského jazyka – češtiny.)**

Avšak Tomáš Řehoř Volný za doby své pedagogické činnosti na brněnské filozofii (do r. 1847) vchoval a osobně ovlivnil pozdější významné moravské historiky. K nejznámějším z nich patřil d'Elvert a Beda Dudík. **Christian d'Elvert** (1803 - 1896) byl významný moravsko-německý liberální politik a poslanec, dlouholetý brněnský starosta, právník a historik. Jeho práce, zaměřené na 17. století, jsou díky své kvantitě mnohdy jediným uceleným zpracováním dané problematiky až do dnešní doby. **František Beda Dudík** (1815 - 1890) se stal roku 1859 moravským zemským historiografem a docentem středověkých dějin. Stejnou funkci zastával v Čechách František Palacký, Bedovi se proto později přezdívalo „Moravský Palacký“. Tento kojetínský rodák, mimo důležitého přínosu do rakousko-uherského archivnictví a dalších prací, podrobně popisoval historii Moravy ve dvanácti svazcích. Události sepisoval tak pečlivě, že se dostal

pouze k roku 1350. Po jeho smrti (1890) byl na post moravského zemského historiografa jmenován **Bertold Bretholz** (1862 – 1936), další příborský rodák, narozený na náměstí v domě č. 10. Mám již dlouho rozpracovaný článek o tomto kontroverzním historikovi, ale dosud mi chybí informace, abych mohl jeho dílo v příborském měsíčníku objektivně zhodnotit.

Je nám všem známo, že v posledních letech se prováděla nákladná reorganizace vnitřních prostorů budovy bývalého piaristického kláštera. Jeho interiér s místnostmi muzea a hudební školy - výstavními sálami a koncertními sály - již spolykal nemalé množství finančních prostředků daňových poplatníků. A co vím, zahájí se brzy i úprava exteriérů, tedy realizace klášterní zahrady, tak jak je zobrazena na Chrámkové mapě Příbora z roku 1728. Ale k tomu všemu profesor Řehoř Volný – tedy jeho odkaz – rozhodně patří. Proto se ptám: **Proč není zřízena v příborském muzeu síň Řehoře Volného, podobná, jaká byla věnována Freudovi v severním křídle muzea v šedesátých letech?** Nebylo by to až tak nákladné. Vždyť jeho dílo je zachováno na mnoha místech (minimálně jej vlastní Moravské muzeum v Brně, knihovna Arcibiskupského paláce v Olomouci, knihovna kroměřížského zámku, opavské archivy, Památník národního písemnictví v Praze, Národní muzeum apod.), takže pořídit alespoň fotografie těchto knih by nebyl až tak velký problém. Například letos na jaře Muzeum Novojičínska uspořádalo nikoli rozlehlou výstavu věnovanou životu a dílu historika a archiváře PhDr. Adolfa Turka. Něco podobného (a třeba i menšího) by klidně mohlo být u nás o Řehoři Volném, ale nastálo. Ale v Příboře se o něm dovíme jen velice málo, a to je ostuda. Vždyť v Kojetíně je věnována patřičná pozornost jejich rodáku Bedu Dudíkovi. Je to vidět v místní knihovně, škole i kulturním domě. Kojetínští si dostatečně váží historika, který jako žák Volného šel zcela v jeho šlépějích, a to co se týče duchovního života i historického bádání.

Dnes už tak vehementně nezastávám ideu znovupřemístění památníku Volnému. Sám Volný – jako velice skromný člověk – by byl nejspíš proti. Vždyť stojí na pěkném místě, na břehu Lubiny s krásným výhledem na kostel a docela nedaleko svého rodného domu.

Beda Dudík

Gregor Wolný

D'Elvert